

עומקא דפרשה

הקבוצה לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

פרשת ויקרא - בענין ברכת האילנות

ערש"ק ה' ניסן תש"ע

גדרי חיוב ברכת האילנות

ברכה על אילן מורכב

שואל כענין

ברכה על אילנות ערלה

ברכה על איסורי הנאה

ברכת האילנות כשהוציאו פירות

ביאור נוסח בריות טובות

שער הצינן

גדר ברכת האילנות

ברכת האילנות בשבת

ברכה על אילן מורכב

הרב צבי רוהן

כתב השו"ע בסימן רכ"ו סעיף א' היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח אומר וכו' ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה. ויש לדון בברכת האילנות האם היא ברכה על ראיית הפריחה באילן הזה ומה שאין מברך כשרואה אילן אחר [וכמבואר במ"ב סק"ג] הוא משום דכבר ראה פריחה ואין כאן התחדשות של שמחה, ודומיא דרואה את הים דמברך על ראיית הים הזה ואם רואה ים אחר אין חוזר ומברך, [וכדכתב המ"ב בסימן רכ"ד סקי"ז]. או דנימא שברכת האילנות לא היא כלל ברכה שמתייחסת לאילן הזה אלא הברכה היא ברכה כללית על פריחת האילנות שברא הקב"ה, ומה שאין מברך על אילן אחר כיון שכבר בירך על הפריחה. והנה רעק"א בהגהות השו"ע בסימן רכ"ו מסתפק ז"ל אם האילנות תוך ג' שנים לנטיעתם אני מסתפק אם יברך כיון דאי אפשר להינות בפריה והיא דהוי ספק ג"ל דיברך ולא מיקרי ספק ברכה כיון דהדין דספק ערלה בחול' מותר א"כ ראוי ליהנות ממנו ומברך שפיר עכ"ל.

וכן נסתפק רעק"א בשו"ע סימן רכ"ה סעיף ג' ברואה פרי חדש מתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו אם הפרי הוא באיסור ערלה אם יברך עיי"ש.

ולכאורה יש לומר דחלוק ב' הדברים דלענין ברכת האילנות שהברכה היא על הפריחה ולבלוב האילנות א"כ אף שהפרי הזה הוא ערלה אבל כשמברך על האילן הזה מברך על כל האילנות אבל בברכת שהחיינו דהוי ברכה על הפרי הזה ככה"ג שהפרי הוא ערלה אין יכול לברך כיון שאין יכול ליהנות מפריו ומבואר ברעק"א שהבין שאף בברכת האילנות הברכה היא על הפרי והאילן הזה ולא על כל פריחת האילנות ולכן מסתפק באילן ערלה אם יברך.

ובזה יש לדון במה שכתב הכף החיים דאין לברך ברכת האילנות על אילנות מורכבים כיון שנעשו באיסור ועיקר הדין נלמד מדברי ההלכות קטנות שאין לברך על פירות מורכבים מין בשאינו מינו שהחיינו כיון שנעשה נגד רצון הבורא והוא בביאור הלכה בריש סימן רכ"ה ומקשה מדברי היעב"ץ שהרי לענין בריות נאות מברך אף על ממזר ואין לך הרכבה פסולה יותר ממנו עיי"ש.

ולדברינו נראה שברכת האילנות הברכה היא על הפריחה הכללית ולא על האילן הזה א"כ אף שהאילן שרואה הוא מורכב בכ"א לא מברך על האילן הזה ושייך לברך ע"ז אף שהאילן הוא מורכב. ודו"ק.

שואל כענין

הרב מנחם כהן

כתבו האחרונים שאין לברך ברכת האילנות על אילן נטוע בעבירה, ע' באה"ט רכה, וכה"ח רכו. ועפ"ז כתבו מחברי זמנינו שאדם הנוטע אילן בקרקע גזולה אין לברך עליו אחר דגידולו באיסור. וכמדומה שטעות בידם, התינח אם האילן היה שייך לאדם הנוטע יש להחשיבו כמקיים אילן באיסור שאין ראוי לברך עליו. אמנם נקטינן אדם הנוטע בשדה חבירו וצומח אילן בחו"מ האילן שייך לבעל הקרקע כמבואר בב"מ ז'. [וכמו שביאר הגר"ח הלוי הל' מלוה לולה] אלא שמגיע לנטוע כדין יורד. ונמצא שיש כאן עץ השייך לבעל השדה ואינו חשיב כלל לעץ הגדול בגזל. וזה פשוט שמה שהגברא עשה איסור בשעה שנטע אינו סיבה שלא יברכו על העץ וכגון מי שנטע בשבת וכי נימא שלא יברכו על העץ.

בספר מעשה חמד פ"ג, כתב ז"ל דלכאוי אין לברך באילן הנוטע בכ"ה אמה הקרובים לעיר, לחוש לשיטות שדין הגמ' ב"ב כד: נוהג כהיום. וקצ"ע שטעם הדין משום נוי העיר. אי שייך טעם זה כהיום שנהיגי אינשי לחשוב נטיעת עצי פרי לנוי בסמוך לבתים ויש לעיין. ומ"מ אחר שישוד הדין דרבנן הוא לתא דדין גזל. בודאי אין ראוי לכתוב הלכה כזו בלא להדגיש שבאופן שנוטע בחצרו וקרוב לבית שלו אין בזה שום דררא באיסור לכאורה.

נהגו רבים יראים ושלמים המתחבבים את המצות. לקיים דין זריזים ואחר תפילת שחרית בר"ח ניסן יוצאים ורואים האילנות ומקיימים ברכת האילנות, ולכאורה עפ"י הנגלה בידינו אין שום מניעה מלבד ברכת האילנות בלילה במקום שרואים פריחת האילן, ולא נתברר מדוע הזריזים לא יוצאים אחר תפילת מעריב ברוב עם ומקיימים ברכת האילנות. ובניסן תשס"ט יצא מורנו הגר"ז שוב שליט"א ראש ישיבת דברי אמת ורבים מבני הישיבה, וברכו בערני קרית ספר ת"ו, ברכת האילנות בליל ר"ח.

בגדרי חיוב ברכת האילנות

הרב אריה אברהם קצבורג

בגמ' ברכות מג: א"ר יהודה, האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלי, אומר ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. במימרא זו דר' יהודה יש לדקדק כמה דקדוקים ויש בזה כמה נ"מ לדינא וכפי שיבואר, בקצירת האומר.

"האי מאן דנפיק" - מלשון הגמ' משמע שאין חיוב לצאת ולחפש אילנות המלבליים כדי לברך ברכה זו, אלא היוצא ורואה, מברך. וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב "היוצא לשדות ולגנות בימי ניסן וכו'" וכן מלשון השו"ע "היוצא בימי ניסן וכו'". אמנם, כבר כתב הא"ר בגודל מעלת הנהר בברכה זו שעליו נאמר "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד' ויתן לך וכו'". עוד יש לדקדק מלשון "האי מאן דנפיק", שברכה זו נתקנה כאשר יוצא למקום האילנות וכפי שדקדק בהלכות קטנות מדברי הרמב"ם שכתב "היוצא לשדות", שיש לברך דווקא על רבי אילנות. אמנם, הפוסקים סתמו דבריהם ולא כתבו שיש קפיידא בזה.

"ביומי ניסן" - כבר האריכו בנדון זה, האם יש לברך דווקא בניסן, ובריטב"א בר"ה (יא) כתב שלא דווקא בימי ניסן, אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא מלבלי וכ"כ בא"ר. וכן פסק בפשיטות במ"ב רכ"ו סק"א בשם האחרונים. ומדברי ההלכות קטנות משמע שיש לברך ברכה זו דווקא בחודש ניסן, אמנם בברכי יוסף כתב שגם לדעת ההלק"ט דווקא על אילנות שממהרין לפרוח תדיר קודם ניסן כשקדים אין לברך, אבל על שאר אילנות שבמקרה לבלבו באדר, אפשר לברך גם בחודש אדר. והוסיף שם בברכ"י שעל דרך האמת, ברכה זו שייכת דווקא לחודש ניסן.

"וחזי" - הברכה תלויה בראיה. אמנם, שונה דין ברכה זו משאר ברכות הראיה, דבשאר ברכות הראיה אם רואה פעם נוספת לאחר שלושים יום, חוזר ומברך משא"כ בברכה זו, מברכים אותה פעם בשנה בלבד ואפילו אם יראה אילנות אחרים. ובטעם הדבר שלא יברך כשרואה אותו אילן לאחר ל' יום, כתב הפמ"ג, דכיון שיודע שבדרך הטבע שלאחר שהתחילו לגדול, הולכין וגודליו, ליכא שמחה כי אם בראיה ראשונה.

ובראית אילנות אחרים ג"כ לא יברך וכמ"ל והטעם, כתב בשעה"צ סק"א דברכה זו נתקנה על פריחת הפרות ודי בפעם אחת. וקצת משמע מדבריו שאין זו ברכת הראיה אלא ברכת השבח, אך ע"י שרואה יודע שהגיע הזמן לשבח על כך.

ונראה שיש בזה נ"מ לגבי סומא אם יכול לברך כשיודע בברור שהאילנות פרחו כגון ע"י שמריח את ריח הפריחה. דמ"ל הפמ"ג משמע יותר דהוא ברכת הראיה וא"כ לא יוכל לברך והמ"ב הנ"ל אולי יוכל לברך. וע"י באה"ט רכ"ה סק"ז.

"אילני" - בפמ"ג דקדק מלשון הרמב"ם וראה אילנות פורחות, שדווקא על אילנות פורחות מברכים, אבל על זרעוני גינה לא מברכים. ובטעם הדבר, כתב בערוה"ש, שברכה זו "שלא חיסר בעולמו כלום", ענינה שבח והודאה להש"ת שברא בשביל האדם גם דברים שאינם הכרחיים כמו פירי אילנות משא"כ זרעים וירקות שהם דברים הכרחיים לאדם, לא נתקנה עליהם ברכה זו. ובתו"ח (על השו"ע) כתב ע"פ דברי השטמ"ק ברכות מג"ג שברכה זו נתקנה על הענין המחודש - על עצים יבשים שהפריחן הקב"ה וא"כ בזרעים וירקות שאינם מתייבשים בימות החורף, אין מברכין. עוד דקדקו מלשון "אילני" שיש לברך דווקא על שני אילנות לפחות (ע"י דעת תורה בשם הדעת קדושים) ובמ"ב לא נזכר דין זה כלל.

"דקא מלבלי" - הפוסקים דנו האם הלבליים הוא זמן הברכה או שמהלבלוב ואילך אפשר לברך ברכה זו (כן ביאר בתו"ח נידון זה) במרדכי איתא שאפשר לברך גם לאחר הלבליים עד שיגדלו הפירות ובטור איתא שאם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד אמנם בב"ח כתב דלא פליגי, דהמרדכי איירי כשלא ראה אותם קודם והטור איירי שראה אותם קודם גידולם ואיחר מלברך עד שגדלו ובה"ג לא יברך עוד. ומדברי הא"ר בבאור דברי הב"ח נראה, שהברכה היא על ההתחדשות וכל זמן שלא נגמר הפרי עדיין יש את שמחת ההתחדשות, אך אם ראה כבר את הלבליים, שהוא עיקר ההתחדשות, שוב לא יברך על תחילת גידול הפרי דבזה יש שמחה פחותה. ובמ"ב סק"ד הכריע דכל זמן שלא נגמר הפרי, אף שראה כבר קודם את הלבליים, יוכל לברך.

ברכה על אילנות ערלה

הרב אי"ש דומב

בגליון רעק"א על השו"ע (ס' רכ"ו) כתב, אם האילנות תוך ג' שנים לנטיעתן, אני מסתפק אם יברך כיון דא"א ליהנות מפריה. ע"כ ויל"ע בדבריו, א'. דהרי ברכת האילנות אינה ברכה על הנאת האדם מהפירות, וגם נוסח הברכה מורה על זה שהוא ברכה של הזכרת שבחיו של הבורא ית' על בריותיו הטובות בעולם. ב'. הא בשו"ע פסק שמכריזים בשעת לבלוב האילנות, ובשלב זה אין לאדם הנאה, וא"כ מדוע שלא יברכו על אילן של ערלה, וביותר, דגם מאילן זה בסופו יבא לידי הנאת אדם אחר ג' שנים. ובשו"ת רב פעלים וכן בשו"ת נטע שורק ובשו"ת דובב מישרים נקטו דמכריזים ברכת האילנות על אילן של ערלה.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ג ס' ה') מביא ראיה שיש לברך על אילנות של ערלה ממשנה במעשר שני (פ"ה) שמציינים ערלה בחרסית כדי שידעו שהוא ערלה ולא ישל, ורשב"ג חולק וסובר שרק בשביעית היו מסמנים את הערלה, אבל בשאר שנים שאסור לקחת משום גזל, לא היו מציינים דהלעיטוהו לרשע וימות והיינו דאין מתקנים תקנה לגזול. והנה אם יש איסור לברך ברכת האילנות על אילן זה, א"כ צריך לסמן כדי שלא ישלשלו בברכה לבטלה ויעברו על לאו ד"לא תשא" (שלדעת תוס' ורא"ש המברך ברכה שאי"צ הוא איסור מדרבנן ולדעת רמב"ם הוא מדא' כמ"ש המג"א ס' רט"ו ס"ק ו' ועי' בא"ר ובחזו"א ס' קל"ז ס"ק ה') אלא ע"כ דמכריזים גם על אילני ערלה. [ועי' בספר אמרי יעקב להגרי"מ שטרן (ס"ו ס' ז) מה שכ' לדחות ראיית הדובב מישרים].

ונראה לומר בזה, דמציינו בשו"ע הגר"ז (סוף סדר בה"ט) דכל ברכת הראיה שאינה של הנאה אלא שעי"ן כן נזכרים שבחיו של המקום ב"ה, יכול לברך אותם גם סומא. ולכא"ו יש להקשות דהא בגמ' ברכות (מג.) איתא מאן דחזי"ו וכו' מברך וכו'. וכן בטור ושו"ע פסקו "הרואה" וכו' מברך וכו' אלא נראה שהגר"ז למד, הן אמת חז"ל קבעו לברך כשרואה דאז ניכר לו לעיניו שבחיו של הקב"ה, ולכן גם מברכים רק על אילני פרי, שבזה יותר מוחש ומורגש לאדם שבח הקב"ה עי"ז שיכול להנות גם מפרי אילן זה, אך מכיון שמהות ברכה זו היא, הזכרת שבח הבורא ית' ולא ברכה על הנאה הבאה לאדם מבריות הבורא, א"כ אין מעכבים התנאים האלו את הברכה ולכן גם סומא שאינו יכול לראות, אין מעכבת אותו הראיה מלברך. ובשבט הלוי (ח"ו ס' נ"ג) נוטה לומר שמי שבירך ברכת האילנות מבלי לראות, אלא שספרו לו שיש אילנות המלבלבים וכן מי שבירך על אילני סרק, לא יחזור ויברך. וההסבר בזה נראה כנ"ל שכיון שאת מהות הברכה שהיא הזכרת שבח הבורא על בריותיו, קיים, א"כ אין התנאים מעכבים.

ולפי"ז אפשר להבין את דברי הגרע"א, דס"ל שאין לברך על אילני ערלה כשם שאין לברך על אילני סרק, וחז"ל תקנו לברך על אילן כשרואה ונהנה בראייתו ודוקא על אילן המוציא פרי שיכול להנות ממנו, מפירות לבלוב זה, [ומכריזים בזמן הלבלוב משום דאז הוא התחדשות הדבר], אך בדיעבד באמת אין תנאים אלו מעכבים ואם ברך יצא ידי חובתו כיון שאת מהות הברכה קיים. ולפי"ז תוסר ראיית הגאון מטשעבין, דהא דאין מציינים אילני ערלה, משום שבאמת אין כאן חשש איסור, דגם אם יברך על אילן זה, לא יעבור על "לא תשא" משום שבאמת אין כאן ברכה לבטלה, דהא יצא ידי חובתו בברכה.

ברכת האילנות על איסורי הנאה

הרב ששון סולמן

בספקו דרעק"א אם אפשר לברך ברכת האילנות על עצי ערלה, כיון דא"א ליהנות מפריה. ונ' דהצד שיברך הוא משום שאי"ז ברכת הנהנין אלא ברכת השבח על שברא אילנות טובות, ושפיר שייך לשבח אף כשרואה עצי ערלה.

ומפורסמת ראיית הגאב"ד דטשעבין זצ"ל מהמשנה במע"ש [והובאה בב"ק ט"ז]. דלרשב"ג א"צ לציין עצי ערלה וכרם רבעי, דהלעיטוהו לרשע [הגזלן] וימות, כמ"ש הרי"ב שם. ואם א"א לברך על ערלה בעי' לסמן כדי שלא יברכו לבטלה.

ונראה ליישב דבאמת על כל אילן ואילן איכא דין רוב שאינו ערלה ונטע רבעי ויהא מותר לאכול הפירות, (ולכן אי"ז קבוע דכשיקצו כבר אי"ז קבוע), ושפיר חשיב שמותר בהנאה ואי"ז ברכה לבטלה דבירך כשהיה לו היתר באמת היו חפצא דאיסורא חשיב תקלה כדהוכיחו האחרונים מהגמ' בקידושין נז: לא אמרה תורה שלח לתקלה, דאף דאיכא היתר של רוב מ"מ מקרי תקלה אם באמת הוא איסור, (אך ברכה לבטלה לא מקרי כל שהיה לו היתר למעשה לאכול הפירות).

עוד שמעתי מ"ח"א ליישב דכל החובה לציין לאפרושי מאיסורא זה רק שהממון שלו לא יהא חפצא דאיסורא אצל השני, אך לענין ברכה לבטלה האיסור זה הברכה לבטלה ואי"ז איסור בממון שלו ורק ממנו גורם לשני לעשות איסור ובהו לו מציינו שיהא חובה דוקא על בעל הממון לציין לאפרושי מאיסורא.

ברכת האילנות כשהוציאו פירות

הרב י. א. ברייזנר

כתב הטור (או"ח רכ"ו) היוצא בימות ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח אומר וכו' **ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד** (עכ"ל הטור). ובב"י כתב ע"ז וז"ל ומ"ש רבינו ואם איחר לברך וכו' דברי טעם הם, אבל המרדכי (ס' קמ"ח) כתב דאם לא ראה עד שגדלו הפירות צריך לברך כך, וכן כתבו הגהות מיימון (פ"י מברכות או י'), עכ"ל הב"י [ואעתיק לשונות המרדכי וההגה"מ. מרדכי, וכתב ה"ר יוסף דה"ה אם לא ראה עד כי גדלו הפירות שצריך לברך כך (עכ"ל). הגה"מ, וכתב רבינו יוסף שאם לא יראה עד כי כבר גדלו הפירות באילנות נראה שצריך לברך כן ע"כ (עכ"ל ההגה"מ)]. ובשו"ע העתיק דעת הטור.

ובב"ח הביא דברי הב"י וכתב ע"ז וז"ל, אבל אפשר ליישב דלא פליגי, אלא רבינו מדבר היכא דכבר ראה הפירות קודם גידולם ואיחר מלברך עד אחר גידולם הלכך לא יברך, אבל המרדכי מדבר בדלא ראה הפירות כלל עד אחר גידולם לכך צריך לברך, עכ"ל הב"ח. והיינו דביאר הב"ח דל"ק מדברי המרדכי וההגה"מ ע"ד הטור, דהטור מייירי בשראה כבר הפירות [פ"י הפרחים] קודם גידולם ואיחר מלברך עד גדילתם, שלכן לא יברך תו ברכת האילנות על הפירות, והמרדכי מייירי שלא ראה האילנות מתחילת פריחתן עד שעה שיש בהן פירות דאז מברך ברכת האילנות אף על הפירות, עכ"ל הב"ח.

והנה אף דלישנא דהטור ודמרדכי וההגה"מ מדויק היטב לפ"ד הב"ח, דלדבריו מש"כ המרדכי וההגה"מ בלשונם ד"אם לא ראה" עד כי גדלו הפירות, בדווקא כתבו, דאך בכה"ג שלא ראה הפרחים נאמר דינם דמברך על הפירות, אבל בראה הפרחים מתחילה לא יברך על הפירות. וכן לישנא דהטור מש"כ "ואם איחר לברך" מתפרש לפ"ד הב"ח דהיינו שהיה בידו לברך [מפני שראה] אלא שאיחר, ולכן אינו מברך על הפירות כשיראם [והיינו דיתכן בדווקא נקט הטור לשון "אם איחר" ולא "אם לא ראה" כיון דס"ל דבאם לא ראה מתחילה יכול לברך על הפירות, ואך בראה ואיחר תו לא יברך על הפירות].

אולם בטעמא דמילתא דחילוק זה צ"ב, דמאי נפ"מ אם ראה הפרחים מתחילה או לא, דהן אמנם היה שייך לומר דכ"ל להטור דדין ברכת האילנות תלי בראיה קמייא דווקא, ואשר לכן משראה ראיה ראשונה ולא בירך תו לא יברך, אולם לפ"ז לא הוה ליה להטור לתלות דינו באיחר עד שהגיעו הפירות, דלהאי טעמא אפי' על הפרחים עצמן אי"א לברך בראיה שניה. ואי שרי לברוכי אף בראיה שניה, ומברכין נמי על הפירות כדברי המרדכי, א"כ מאיזה טעם יאסר לברך על הפירות דווקא אם איחר התחילה, ועל כרחין לכא"ו דיתפרשו דברי הטור כהבנת הב"י, דס"ל דאין לברך על פירות כלל, אולם לדברי הב"ח דמודה הטור דאפשר לברוכי ברכת האילנות על הפירות ואך מפני שראה הפרחים (ואיחר מלברך) יכול לברך על הפירות כשיראה אותן, צ"ב בטעמא דמילתא.

ונראה לבאר הדברים, ומצאתי יסודן בדברי הא"ר תל"ת, דאף דמברכין על הפירות וכדברי המרדכי וההגה"מ, זהו מפני שיש בראיתן ראיית התחדשות האילנות, שאף יציאת הפירות בפועל היא ראית החידוש, ויש בראיתן הנאה וע"כ מברך ברכה דתקון רז"ל, אולם כל זה כשלא ראה הפרחים מתחילה, אולם בראה הפרחים (שהן עיקר נוי החידוש), ולא בירך, ואח"ז שב וראה פירות, הנה הפירות דבתראי ניהו לגבי הפרחים כבר נעדרי ההתחדשות המה לגבי הפרחים, ולכן אף שמי שראיתו הפירות היא ראיתו הראשונה ביומי דניסן התחדשות הם לגביה, ומברך עליהו, מ"מ לגבי מי שראה הפרחים הפירות הן כבר כתקופה אחרת שאחר ההתחדשות, ולית ליה שמחת התחדשות האילנות עוד בראיתן, ולכן לא יברך.

אשר בזה יבוארו דברי הב"ח שפיר היטב, דכיון דאפשר לן לתרוצי דלא פליגי הטור אמרה"ם והמרדכי [ודמדויק נמי לישיניהו הכ"ז שפיר אית לן למימר כן, דהטור לא איירי אלא בשראה הפרחים מתחילה ולא בירך, דלכן תו לא יברך על הפירות, ומשא"כ המרדכי וההגה"מ איירו בלא ראה האילנות עד שעת הבאת הפירות, וכלשונם, ולכן שפיר מבואר מה שכתבו דיברך על הפירות ברכת יומי דניסן, והבן היטב בעזה"י.

ביאור לשון "בריות טובות"

הרב אברהם ישעי' פרידליס

צריך להבין מה השייכות של 'בריות טובות', לברכת האילנות, ואמר לי **מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א** דהכוונה לבריות נאות וחז"ל כללו את הכל בברכה זו, כלומר שהברכה היא על יופי הבריאה בכללותה. עכ"ז.

ונראה לבאר באופן נוסף דהנה ברכת "שככה לו בעולמו" מברכים על כל אילנות טובות משא"כ ברכת האילנות דדוקא באילני מאכל ולא אילני סרק (מ"ב רכ"ב). והחילוק הוא דברכת האילנות נתקנה על התועלת וההנאה הממשית שיש לבנ"א, וכלשון הברכה "להנות בהם בני אדם". ולפי"ז גם ביאור המילים "בריות טובות" אינו מתייחס ליופיים החיצוני של הבריות, אלא לתועלת שבאה על ידם לעולם, אולם ברכת "שככה לו בעולמו" מתייחסת רק ליופי החיצוני, [ועיין ריטב"א ומאירי ברכות נח:]. וא"כ באמת ברכת האילנות אינה כוללת ראיית בריות נאות, דהברכה איננה על הנוי החיצוני, אלא על ההנאה והתועלת שיש לבני האדם.

גדר ברכת האילנות - שבת והודאה

בברכות (מג): האי מאן דנפיק בימי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי, אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. וכ' הדברי מלכיאל (ח"ג ב) דמלשון להתנאות מבואר שהברכה היא על ההנאה וכן פירש"י [להתנאות - ליהנות] עכ"ד. הרי דהיא כעין ברכת הנהנין, וכן משמע ברעק"א (בשו"ע) שמסת' לגבי אילנות של ערלה "כיון שא"א ליהנות מפריה". אכן הדברי מלכיאל בהמשך דבריו כ' דהיא ברכת השבח על כלל בריאת האילנות, עיי"ש. והביאור לכא' בגדר הברכה דהיא **שבת על ההנאה** העתידה. [ומצינו כעיי"ז בכת"ס (או"ח כה ד"ה וראית) שביאר דברכת שהחיינו על הראיה, אינה על הנאת הראיה עצמה ששמח בה, אלא השמחה בראיה היא על ההנאה שתהיה לו כשיסקנה ויאכל].

ויתכן דזהו החילוק בין הרואה בריות ואילנות טובות שמברך "שככה לו בעולמו". דהתם הנאתו רק מהראיה, משא"כ הכא שהשבח הוא על ההנאה בעתיד מהפירות, ולכן צריך לברך "להנות בהן". [ועיי' משאת המלך סי' קב דנקט שהיא אותה ברכה].

ושמא בזה פליגי הראשונים אם יברך כשאיחר עד שכבר גדלו הפירות. דאם היא שבת על ההתחדשות, לא שייך כשאינה ניכרת, משא"כ אם היא על הנאת הפירות.

גדר ברכת האילנות - שמחה

כ' המהרי"ל (שו"ת קמג) שאם לא בירך בפעם הראשונה מברך אח"כ כל זמן שלא גדלו וטעמו "משום כך דאותה שמחה עדיין קיימא". וכן מבואר בא"ר (ב) שהברכה תלויה בשמחה, ומש"כ לא מברך שוב כשחוזר ורואה [כשאר ברכות הראיה] ש"אין לו שמחה בזה כיון שכבר ראהו בשמחתו יותר". וכ"כ הפמ"ג (מ"ז) דמכיון שמדורך הטבע שממשיכים לגדול לאחר שהתחילו "ליכא שמחה כי אם בראיה ראשונה". ועיי' (לק') בלשון הריטב"א שהוא ענין שבת מזמן לזמן והוא ענין מחודש. ומשמע שהיא כעין **ברכת שהחיינו**.

אך התורת חיים (רכוב) כ' דאינה ברכת שמחה אלא ברכת הודאה ושבת כשאר ברכות הראיה. וכעיי"ז כ' בהתעוררות תשובה (קד) דאינה על השמחה אלא על ההנאה. וכ"כ בקצוה"ש (כויח) דאם היה על שמחת הלב הו"ל לברך על כל מין בפנ"ע.

ועיי' בלבוש שהטעם שלא מברך כשגדל הפרי משום שע"ז כבר נקבעה ברכת שהחיינו על הראיה וברכת בפה"ע על האכילה. ומשמע דברכת האילנות היא מכלל ברכת שהחיינו וברכת הנהנין. ועיי' מחה"ש.

על האילן או על הפירות

עצם הענין אם הברכה על האילן או על הפירות, תליא במשנ"ל, דלשי' דהוא על ההנאה העתידה, ודאי דהוא שבת הפירות, וזהו הפי' "להתנאות" - להנות מהפירות. [ויתכן דז"ג ספיקו דרעק"א, ועיינן]. אבל אם ההנאה בעצם הראיה ה"ז שבת האילן. ובנטע שורק (ט) כ' דהברכה אינה על האילן שרואה לפניו אלא על כלל האילנות, [ולכן ס"ל דמברכים אף על ערלה].

והנה בהלק"ט (ח"א ס) כ' דאין לברך על אילן מורכב, וחזינן דאין השבח על ההנאה מהפירות שהרי פירות מורכבים מותרים באכילה, אלא הברכה על האילן ולכן אין ראוי לשבח על התחדשות של איסור.

ועוד נפק"מ [מלבד בפירות ערלה] בפרחים של עץ זקן שאינו עושה פירות, או כשהפרחים עתידים ליפול מהקור ולא יוצאו פירות. וכן באילן קצוף או ענף כמו שנס' להתעוררות תשובה (או"ח קד) והא"א [והכריע הע"ת שלא לברך מצד שצריך לצאת כמ"ש "דנפיק"]. ועיקר הנפק"מ היא לענין אילני סרק, וכדלק'.

אילנות סרק

כ' הרא"ה והריטב"א (ברכות), וקבעו ברכה זו לפי שהוא ענין שבת מזמן לזמן, והוא ענין מחודש שאדם מברך על עצים יבשים שהפריחן הקב"ה. ומשמע דאפי' אילני סרק, ובעינים למשפט דקדקן כן גם מל' הרי"ד והבה"ג דגר' האי מאן דנפיק לדברא. אכן מהראשונים (המרדכי והאשכול וטו"ש) שדנו כשלא בירך עד שגדלו פירות, מבואר דאינו נוהג באילני סרק, וכמ"ש ההל"ק (הובא בבאה"ט) דדוקא באילני מאכל, וכן נקטו רה"פ והמ"ב, ועיי' צי"א ח"ב כ"ד.

וכ' באמת ליעקב דמנוסח הברכה "ליהנות בהן" אין הוכחה, שהרי גם באילני סרק יש הנאת בנין וחיימום וכדו'. אך כ' דאיכא למשמע ממה שנסדר בגמ' בתוך הל' ברכת הריח (ולשי' הפרנס לק' א"ש), ועיי' פי' דקמ"ל שכשם שמברך על ריח הפרי אף שעיקרו נועד למאכל, ה"נ מברך על ריח האילן אע"פ שעיקרו למאכל.

ועיי' מור וקציעה (רכה במג"א סק"ד) דפשיטא ליה דמברך על אילני סרק דמלבלבי אע"פ שלא ראויים לאכילה ולא לריח, אלא אחזותא הוא דקמברך. ומסתפק שם אם מברכים על חידוש ציצים ופרחים בצמחים העשויים לנוי ויופי.

ודבר חידוש איכא בפ"י התפלות לר"י ב"ר יקר שכ' (חב נז) שלא חסר מעולמו כלום - ע"ש שאף הפרחים הם מאכל לעופות ולתולעים. ומבואר דא"צ הנאה לאדם כלל.

גדר החיוב

בפשטות אין חיוב הברכה אלא למאן דנפיק וחזי, וכ"ז שלא ראה אינו חיבי, וממילא גם ליכא ענין זריזין מקדימין, עפ"י החת"ס (או"ח רח ד"ה ומ"ש דפרוים) דהוא דין רק במצוה שכבר מוטל על האדם חיובה. ויש שכ' דאיכא בזה מצוה הבאה לידך את חמייצנה, וצ"ע.

אמנם מל' הטור אם איחר לברך [ולא כ' אם לא ראה או אם לא בירך] משמע דאיכא קצת חיוב בזה. אכן עיי' ב"ח ד"ל שהטור איירי כשראה הפירות קודם גידולם ואיחר מלברך, ובזה ודאי דרמיה חיובא עליה כיון שראה. (ועיי' פרישה דפליגי על הב"ח, ובמאמר דחה דבריו).

אבל כשרואה האילנות ודאי דהוא חיוב, וכלשון ס' הפרדס "הרואה אילנות שמפריחין חייב לברך עליהם". ועיי' בס' שדה אברהם (י) שנס' **כשראה ולא בירך** אם עבר איסור בראיה בלא ברכה או שרק ביטל מצוה, ולכא' תליא במשנ"ל אם הברכה על הנאה דאז שייך איסור שאסור ליהנות בלא ברכה.

ועיי' בא"ר שהביא מסדר ברכות "הנזהר בברכה זו עליו נאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך וכו'".

אילנות מלבלבים

בגמ' איתא וחזי אילני דקא מלבלבי, ורוב הראשונים נקטו דלבלוב הוא הוצאת פרחים, כדכ' רש"י על הרי"ף - כשהן מוציאין פרח. ובקיצור פסקי הרא"ש (לח) ה-היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שהוציאו פרחים. וכן במרדכי ברכות (קמח) - בפעם הראשונה בשנה שמוציאין פרח. וכן מבואר בטו"ש"ע דענין הלבלוב הוא הפריחה.

ועיי' ביאור הגר"א שם שכ' שמוציאין פרח, היינו דמלבלבי שאמרו שם כמ"ש והנה פרח מטה אהרן ויצא ומתרגמין ואפיק לבלבין וכו'. [וכה' בספר הנר]. והיינו דבתרגום עה"פ (במדבר יז, כג) ויוצא פרח ויוצא ציץ - ואפיק לבלבין ואנץ נץ. ועיי' רש"י שם - פרח כמשמעו, ציץ הוא חנטת הפרץ. א"כ מבואר דפרח הוא לבלוב, וציץ הוא נץ. [וצ"ב בדברי הגר"א שכ' "ויצא" ולכא' הו"ל "יוצא פרח"].

אך הרמב"ם (פ"ו מהל' ברכות ה"ג, וכן באבודרהם הל' ברכות) כ' אילנות פורחים וניצנים עולים בשדות בימי ניסן. ועפ"ז כ' בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב כח) דכלל לבלוב הוי הפרחים והיינו השושנים וגם הניצנים שהם כמו לולבי גפנים. והיינו דניצן הוא ציץ והוא אחרי הפרח, [ובזה הכריע מה שנס' שם אם מלבלבי הוא הפרח או הציץ]. ועיי' בפרי האדמה (על הרמב"ם) שהק' מהתרגום הנ"ל.

ובס' מצוות זמניות ג"כ משמע שמברך בב' אופנים, שכ' היוצא לטייל בגנים בירח זיו וראה הפרחים היוצאים באילנות והציצים. ובס' הפרנס (שצו) כ' דמלבלבי **שמוציאין ריח טוב**.

ורבינו ירוחם (ני"ג ח"ב) כ' הרואה אילנות בנץ שלהם כגון בימי ניסן. וצ"ע לפי התרגום הנ"ל דנץ הוא ציץ ולא פרח. ובשלמא לשי' הרמב"ם דהוא גם ציץ וכמ"ש ההל"ק אבל לדבריו הוא חידוש דאינו פריחה כלל אלא תחילת החנטה.

ועיי' מגן גבורים דהטעם שא"א לברך כשגדלו הפירות, משום שכבר עבר זמן הלבלוב שהשיעור הוא עפ"י מ"ש ויוצא ציץ וכו', וכ"כ הדמשק אליעזר עפ"י רש"י (בפס' שם) דציץ הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל, וא"כ כבר ל"ח לבלוב.

בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח קד), מסתפק אם דוקא כשרואה את הפרחים כשהם לבנים ואדומים כשושנים שנחמדים למראה, ויש לו הנאה בראייתם, או שגם על עלים שהאילנות מוציאין קודם לפרחים, ודקדק מל' לבלוב דקאי על הגבעולים הירוקים והעלים ולא על הפרחים (עיי"ש), אכן כ' דמל' הרמב"ם שכ' אילנות פורחות וניצנים עולות, משמע דוקא פרחים.

ההודאה בברכת האילנות

לשי' דהברכה אף על אילני סרק, מוכח דהיא הודאה כללית על הצומח. אמנם אף להל' דמברך רק על עצי פרי, כ' בערוה"ש דענין הברכה "שנותן שבת והודאה להש"ת שברא בשביל האדם **אפילו דברים שאין בהם הכרחיות** לחיי האדם כמו פרי אילנות". וביאר שם דמשו"כ אין מברכים על זרעים וירקות כיון שהם הכרחיים. ז"א דזו מהות הברכה שהיא הודאה על חסדו וטובו ית' במה שברא בעולמו יותר מהצורך, וי"ל דזהו הפי' "שלא חיסר בעולמו דבר" - יותר מההצטרפות, דבלא זה ק' מה השבח כאן והרי הצורך הוא ג"כ חלק מהבריאה, ועיינן.

וכ' הרי"ב ב"ר יקר בפ"י התפלות והברכות (ח"ב נז) שלא חסר מעולמו כלום - ע"ש שאף הפרחים הם מאכל לעופות ולתולעים, וע"ש ירעפון נאות מדבר וגיל גבעות תחגורנה, מכלל דמשבח ביה קרא.

במגיד תעלומה (על הרי"ף) פ"י להתנאות הוא מל' תנאי, שעל ידם יאמינו בתנאי ובהבטחת הקב"ה לתחית המתים. **שבראיית האילנות שמלבלבים ושבה רוחם לאחר שיבשו בחורף, מתחזקת האמונה שאף ישראל ישונו ויפריחו.**

גדר ברכת האילנות

הרב מנחם וינטר

בטור סי' רכו כתב ואם איחר לברך עד אחר שגדלו פירות לא יברך וכתב הבי"ש שדברי טעם הם אבל המרדכי כתב דאם לא ראה עד שגדלו הפירות צריך לברך ע"כ.

ונראה לבאר מחלוקתם דדעת הטור דעיקר הברכה היא על הוצאת הפרח אבל כשרואים כבר את הפרי גדול אין השמחה גדולה כ"כ ולכן לא יברך עוד. ויתכן שזה כונת החידושי ההגהות בטור שכתב כי כבר עבר ענין הברכה ועל הפרי יברך שהחינו (מהר"ח). והיינו דהטור ס"ל שסיבת הברכה על המצאת ה' לבריות מזונות וכל ההצטרפויות שלו ולכן כאשר רואים את חידוש העולם בלבלוב הפרח כבר האדם שמח על כך כי אחר כך יבאו פירות, אך אין הוא יכול לברך שהחינו, לכן הוא מברך שלא חיסר בעולמו דבר שה' דואג לאדם את כל הצטרפויותיו, ולכן הוא גם מברך בברכה בריות טובות אע"פ שלא ראה בריות טובות אלא אילנות טובות. ולכן בשעת חידוש העולם ע"י לבלוב הפרח האדם מודה להשם וכולל בתוך הברכה גם שלא חיסר דבר [אפילו שנאמר בלשון שלילית אך זה כולל יותר ויותר] וגם את הבריות הטובות וכאשר עברה השמחה הזאת כי אין לבלוב עבר ענין הברכה, ומסיף שכאשר הפרי יגדל ואז השמחה תהיה על שהחייה אותנו כדי שנהנה והפירות יחיו אותנו לכן יחכה עד שגדל הפרי לגמרי ויברך שהחינו והרי זו ברכה שכוללת עוד יותר כי זה הודאה על עצם קיום האדם ולא רק חידוש העולם לצורך קיום האדם.

אבל המרדכי ס"ל דעיקר הברכה נועדה לא על זמן שמחה שבא לאדם אלא לבלוב האילנות מוכיח שהגיע הזמן של בריאת העולם, ולא מבעי אליבא דר' יהושע (ר"ה י"א) דס"ל שהעולם נברא בניסן, ד"ל דגם ר' אליעזר דס"ל דהעולם נברא בתשרי היינו משום שבריאת העולם היתה בצביונם ובקומתם ולכן לא היה אז לבלוב אבל ברור שהפעם הראשונה שהיה לבלוב היתה בניסן, וא"כ זהו חידוש ורמז לבריאת העולם ולכן מברכים רק פעם אחת וגם מברכים אפילו שגדל הפרי כי ענין הבלבוב הוא רק סימן א"כ הסימן יכול לבוא גם בגמר הפרי. ויתכן דלפי המרדכי יברך בגמר הפרי ב' ברכות, הא' שלא חיסר וכו' וכן ברכת שהחינו [בראיה], על שחינו והגענו להנות מן הפירות בזמן הזה.

ולפי דברינו בדעת המרדכי יש ענין גם על פי הגגלה לברך רק בניסן או בתקופת ניסן אך ראיתי שכתבו שאדם שברך בארץ בניסן ומגיע לארצות הדרומיות לא יברך בתשרי כי זה אותו שנה אך כתבו דהגר בארצות הדרומיות ויברך בתשרי כשיבוא לארץ בניסן ויברך שוב ולכאורה הרי זה תוך שנה, אלא נאמר דכיון דניסן יש לו דין מיוחד מצד חידוש העולם אין מקום לברכה זו בארצות הדרומיות ועיין.

ברכת האילנות בשבת

הרב יוסף חיים הלוי בירנבוים

כתב הכה"ח סי' רכו וס"ק"ד בשבת וי"ט אין לברך ברכת האילנות שמא יטלטל האילנות או יקח בידו הפרחים להריח בהם או שמא יתלוש, מועד לכל חי: והוסיף הכה"ח מדיליה ונראה לדברי המקובלים שכתבו שע"י ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח יש עוד איסור נוסף דבורר וע"כ אסור לברך ברכה זו בשבת וי"ט וכן עמא דבר, עכ"ל.

וכמו"כ הבן איש חי בספרו ידי חיים עמ' ז' כ' שאין לברך ברכת האילנות בשבת וי"ט שאף שהבירור בשבת הוא אוכל מתוך אוכל ע"י ברכה זו ועשה בירור אוכל מתוך פסולת עכ"ד, והאריזו כבר כמה ספרים לברר ענין זה בקבלה, [ע"י שו"ת ישכיל עבדי ח"ה עמ' קפ"ו], ובאליבא דהלכתא גליון ל"ח].

ורבים תמחו על כך דהא במשכן לא היה כזה דבר ומיכ"י יתתי לאסור והוכיחו גם שלשעות דבר בשבת ע"י סגולה מותר [לכלחוש על נחש לצודו ועוד ועוד], אך באמת אין זה תמיה כלל, כיון שלא נתכוונו לומר ממש שיש כאן איסור אלא כונתם כמו שהביא בספר מעשה חמד שהגרו"ח ק שליט"א אמר לו שודאי לא נתכוין הכה"ח לומר שיש בזה איסור מלאכה אלא ר"ל שעל דרך הסוד יש לפעולת הברכה אותו ענין כמו ברירה ממש ולכן אין זמנו בשבת.

ועל החשש שכי' במועד לכל חי [הגר"ח פלאגי] שמא יקח בידו פרחים להריח או יתלוש, העירו דבשו"ת לב חיים ח"ב סי' מ"ד חזר בו הגר"ח פלאגי ומתיר לברך ברכת האילנות בשבת דבשו"ע שלי"ו סי' כ' דהדס מחובר מותר להריח בו אבל דבר הראוי לאכילה אסור להריח במחובר שמא יקוף אותו לאוכלו, ובברכת האילנות ודאי שמותר דהא לא מריח או נוגע. והגר"מ הלל שליט"א כ' למעשה לא לברך בשבת אך מטעם אחר דחישי' שמא יטלטלו את הסידורים במקום שאין עירוב ולעוד חששות ורק אם אין לו אפשרות, לברך ביום חול ואם לא יברך בשבת יפסיד את הברכה מותר לברך בשבת הן ע"פ הלכה והן ע"פ קבלה [ע"י אליבא דהלכתא גליון ל"ח מה שהאריך בענין זה].

והגר"ש דבליצקי שליט"א כתב בדיני ברכת האילנות דמותר לברך ברכת האילנות בשבת וי"ט וכן מנהג קושטא כמ"ש במועד לכל חי ודלא ככמה אחרונים שחתרו למצוא טעם לאיסור ולא העלו בידם ע"י כה"ח ס"ק"ד דאין בטעמים שהביא די לאסור ואדרכה ע"ז עוד מקיימים מה שנאמר בשו"ע סי' ר"צ ס"א שטוב להרבות בשבת בברכות להשלים מאה ברכות וגם כי בימי החול כל אחד ע"פ רוב אחר התפילה פונה וממחר למלאכתו ועסקיו משא"כ בשבת וי"ט שיש פנאי ואפשר לברך בקיבוץ ברוב עם (והרי גם בדבר שיש בו חשש של איסור התירו משום טעם זה וכדאי בשו"ע סי' שמ"א ס"ג דנהגו להתיר חכמי הקהל בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת ושם בב"י הובא במ"ב ס"ק"ח לפי שאין דרך להיות כנופיה אלא בשבת ואם לא ישתתף לא יתאספו ביום אחר) ויזהרו לא לנגוע בשבת וי"ט בפריחה, עכ"ד. וכן האדר"ת היה מהדר לברך בשבת להשלים ק' ברכות.

דרשות שב"ק

פר' כי תשא

הגאון רבי חיים קלופט שליט"א ישא
דברים בין קב"ש למעריב
בהיכל בהמ"ד 'היכל יצחק'

הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א ישא
דברים בפרה"ש
בבהמ"ד 'היכל יצחק' [צד שמאל]
בליל שב"ק בשעה 9:30

ביהמ"ד המרכזי בראשות מורנו המרא דאתרא שליט"א
ביהמ"ד 'היכל יצחק' בראשות הגר"מ גפני שליט"א

כוס תנחומים

שולחים את תנחומים להרבנים מחשובי המתפללים והלומדים בבית מדרשינו
להרב יקותיאל ברס שליט"א
על פטירת אשתו
ולבנה הרב מרדכי ברס שליט"א
על פטירת אמו

האשה כשרה וצנועה
מרת רחל ברס ע"ה
בת ר' אהרון יצחק ביכלר

המקום ינחם את המשפחה בתוך שאר אבלי ציון ולא יוסיפו לדאבה עוד
המבכים מורה
הגבאים, המתפללים

הגליון המורחב לכבוד פסח
יכיל בס"ד ארבעה מדורים:

- א. חידו"ת בכל עניני פסח בארוכה [עד 700 מילים].
- ב. הערות קצרות בהל' הפסח.
- ג. מאמרים באגדה בעניני יצ"מ והגש"פ.
- ד. ביאורים קצרים בהגדה של פסח.

נא להעביר בדיסק או בדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net

עד יום שני בצהריים.
הומר בכת"י יתקבל עד מוצש"ק בשעה 9:00.

הנושאים הבאים:

שמיני - מורדה הל' בפני רבו (יתקבל עד אסרו-הג)
תזריע מצורע - לשון הרע

אלו יעמדו על הברכה על אשר נשאים ליבם להוצאת גליון, מפרסמים עושי מצווה

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לפרטים: 050-4150605

לעיילא ולעיילא
שדי חמד 13
כל מעדני השבת

רשת צרכניות
בר-כל
הרשת החרדית

המרכז לשיווק
בשר עופות ודגים טרי יום יום
שיווק הקריה
אבני זור 18 | טל: 08-9740777 | פקס: 08-9743265

דינגר
גבס גושן

קוים
מדרך הסלון של מודיעין עילית

עלון זה הודפס ב-
צילומנציה
רח' מסילת יוסף 9

רהיטי הקריה
רח' שדי חמד 1

מרכז השיווק
חד פעמי • חומרי נקיון • ביצים
נתיבות המשפט 2

עשה תרומתך קבע
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות